

מבחר פירושים והארות על
טקסטים מתוך הספרות
הערבית הקלאסית – חלק א

ניצה בינדר

2 إبراهيم عليه السلام يبني الكعبة

על פי המסורת המוסלמית בנו אברהם וישמעאל את ה־כֶּעֲבֵה כבניין אללה, ומאוחר יותר הכניס כֶּעֲבֵה בֶּן לֻוֵי את הפסלים הראשונים ל־כֶּעֲבֵה, וגרם לטומאתה. כשמחמד הגיע, הוא השתדל להחזיר את המצב לקדמותו, ובין היתר טיהר את ה־כֶּעֲבֵה מהאלילים.

זהו מקור מאוחר יותר מן המקור הקודם (أخبار مكة للأزرقي – קטע 1), המציג את עניין בניית ה־כֶּעֲבֵה כעבודת אברהם. כל המסורת המשפחתית של עם ישראל נמצאת כאן. ה־כֶּעֲבֵה היא חלק מובן מאליו בפולחן הדתי המוסלמי. מבחינה זו יש לנושא זה חשיבות תיאולוגית רבה, כי האמונה המונותאיסטית נכנסת למסגרת ברורה.

حديث أ

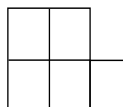
מסורת זו מוסרת, שה־כֶּעֲבֵה נבנתה על ידי אברהם בעקבות השראה של האל על ידי השכינה. במסורת זו מובילה השכינה את אברהם אל המקום. יש כאן האנשה של השכינה. מופיע תיאור שלה: יש לה פרצוף, והיא בעלת שתי כנפיים, בדומה לעוף אגדי.

התיאור כאן הוא, שאברהם בונה את ה־כֶּעֲבֵה, והשכינה מלווה אותו – היא נמצאת לפניו כמו עמוד האש, שליווה את בני ישראל בצאתם ממצרים. על פי מסורת זו, לא ברור היכן היה אברהם קודם לכן. אך השכינה מובילה אותו ממקום זה.

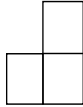
فانتَهَوْا إِلَى مَكَّةَ (ש' 3): יש כאן פועל בריבוי, ולפיכך ברור, שמדובר על יותר מאשר אברהם והשכינה. היה עמם לפחות עוד מישהו אחד.

حديث ب

על פי מסורת זו, אללה הוא אשר הכין לאברהם את מקום הבית. היו שם יסודות קודמים – אלה היסודות, שאותם בנה אדם. יסוד זה הוא הסלע הגדול, שאותו מצאו אברהם וישמעאל. אחרי שהם גילו יסוד זה, הם החלו לבנות את הבית. מסורת זו מוסרת איך בנה אברהם את ה־כֶּעֲבֵה. הוא בנה אותה בצורה הבאה:

הוא ראה צורה זו על פי הדקל, שצורתו:

כשכל חלק מחזיק את האחר.
על פי מסורת זו, קדושת הַכְּתֵבָה היא כי אברהם אבינו וישמעאל בנו אותה.

پریدان أساس آدم الأول (ש' 6): יש כאן שני עניינים:

- א. **צורה:** נשאלת השאלה, למי מתייחסת המלה **الأوّل**? אם היא מתייחסת למלה **أساس**, יהיה ניקודה התחבירי **الأوّل**. אם היא מתייחסת למלה **آدم**, יהיה ניקודה התחבירי **الأوّل**. שתי האפשרויות אפשריות. אולם לא מקובל לומר את הצירוף **آدم الأول**. מקובל יותר לראות את המילה כמתייחסת אל המלה **أساس**.
- ב. **משמעות:** משפט זה יוצר את הקשר בין העובדה, שאדם הראשון בנה את הַכְּתֵבָה, לבין העובדה, שאברהם מחפש את היסודות הללו, כדי להמשיך לבנות מאותו המקום.

הסלע, שאותו מצאו אברהם וישמעאל, היה עצום כל כך, עד שרק שלושים איש יכלו לשאתו. במהלך הבנייה ישמעאל הוא המביא את חומר הלבנים, ואברהם בונה את היסודות על היסודות, שאותם בנה אדם הראשון.

عم (ש' 7): קיצור של **عَلَيْهِ السَّلَام**.

حديث ج

חשיבותה של מסורת זו היא בכך, שהיא מדברת על התקדשות **مَكَّة**, על העלייה לרגל ועל הַמָּקָם.

مَقَام إبراهيم (ש' 11): אבן קטנה שהתקדשה בגלל טביעת כף רגלו של אברהם הנמצאת עליה. טוענים, שלאברהם היה כוח רב כל כך, עד שהטביע את כף רגלו על האבן. זוהי אבן הנמצאת ליד הַכְּתֵבָה מול הדלת, וכיום היא מכוסה במבנה, שנועד לשמור עליה.
על פי קטע זה אירע נס, והמקום התרומם.

במסורת זו גילו של אברהם בזמן הבנייה הוא 100. על פי מסורת זו אברהם הוא
المُوَدِّن הראשון בעולם. באסלאם היה בِلَال المُوَدِّن הראשון.
מתוארת כאן עבודת المُوَدِّن כפי שהייתה, לפני שהתחילו להשתמש ברמקולים: הוא
מכניס את אצבעותיו לאוזניו, ופונה מזרחה ומערבה תוך כדי הקריאה לתפילה.
העבודה מתוארת באמצעות הפעלים: نادى ... وأدخِل ... وأقبل ... وقال.

البيت العتيق (ש' 13): בקטע הקודם מתוך: أخبار مكة للأزرقي – קטע 1, מסורת ב' (עמ' 6
לעיל), הופיע המושג البيت الحرام. כאן מופיע המושג البيت العتيق. יש שתי אפשרויות
להסביר מונח זה:
א. 'הבית העתיק' – בגלל הבית, שבנה אדם הראשון 2,000 שנה קודם לכן.
ב. 'הבית הנבחר'.

حديث د

חשיבותה של מסורת זו היא בכך, שה־كعبة مكة היו מקודשות עוד לפני ירושלים,
מדורי דורות.
לפי האסלאם, إسحق ويعقوب والأسباط وموسى הם גם נביאי האסלאם (ולא רק נביאי
היהדות). יש כאן ניסיון להכניס את אברהם, יצחק, יעקב והשבטים להיסטוריה
של התפתחות הדת האסלאמית.
קטע זה יוצר קשר עם כל דמויות היסוד בתרבות היהודית.

אצל الأزرقي מדובר על עשרה דורות של בוני ה־كعبة²:

1. המלאכים;
2. אדם הראשון;
3. יצחק;
4. אברהם וישמעאל;
5. העמלקים;
6. שבט جُرهم;
7. قُصَيُّ بْنُ كِلَابٍ;
8. שבט قُرَيْش (שבטו של מחמד);

9. عَبْدُ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ;

10. الْحَجَّاجُ بْنُ يُوْسُفَ.

על פי המסורת השתתף גם הנביא עצמו בבניית הכֶּעֶבָה.

שרה לא הייתה מרוצה מהתעניינות אברהם בסלע ובישמעאל, וכנראה בגלל זה עלתה עמו לרגל.

לאחר שסיים אברהם לבנות את הכעבה, הוא נסע ל־الشַׁמׁ.

תופעות תחביריות

ש' 1: إِسْمَاعِيلُ وَإِبْرَاهِيمُ – שמות מחוסרי תנוי (ראה עמ' 35-36).
ثَلَاثِينَ سَنَةً – تَمْيِيزُ الْأَعْدَادِ (השם אחרי המספרים 11-99 יבוא ביחיד וביחסה שנייה).

ש' 2: أَنْ ائِنَّ – أَنْ الْمَفْسِرَةَ – משמשת להצגת דיבור ישיר.

ש' 3: أَنْ اَتَّبِعْ – ראה בשורה הקודמת.

ש' 10: يَارَبِّ – يَشْ كَأَنَّ تَرْخِيمٍ – השמטת ה־י של כינוי מדבר בפנייה (ראה עמ' 8 לעיל).

ש' 12: حَتَّى كَانَ أَطْوَلَ الْجِبَالِ – خَبَّرَ كَانَ נסמך.

وَأَقْبَلَ بَوَجهِهِ شَرْقًا وَعَرَبًا – ظَرْفٌ מְכָן.

ש' 16: كُلَّ عَامٍ – ظَرْفٌ זְמַן + סוּמֵךְ.

سَارَةً – שֵׁם מְחוּסֵר תְּנוּיִן (מסתיים ב־ة) (ראה עמ' 35-36).

إِسْحَاقُ وَيَعْقُوبُ – שמות מחוסרי תנוי (ראה עמ' 35-36).

مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ – על השם אִיִן ראה קטע 1 לעיל, עמ' 7.

عِمْرَانَ – שֵׁם מְחוּסֵר תְּנוּיִן (ראה עמ' 35-36).

תרגום:

אברהם, עליו השלום, בונה את הכעבה

א: כאשר הגיע ישמעאל לגיל 30, ואברהם אז בן 100, ציווה אללה יתעלה על אברהם: בְּנֵה לִי בַיִת! אמר אברהם: ריבוני, היכן אבנה אותו? ציווה עליו אללה: לך בעקבות השכינה (שהיא רוח בעלת פנים ושתי כנפיים), וכך הגיעו ל־מִכָּה.

ב: ירד ישמעאל למקום הבית, אשר הכין אללה יתעלה לאברהם. מקום הבית הוא גבעה אדומה, המשקיפה על סביבותיה. חפרו אברהם וישמעאל – תפילת אללה עליהם וברכתו – את יסודות הבית, כשהם מתכוונים (להגיע) ליסודות

הראשונים של אדם, ומצאו סלע, שרק שלושים איש יכולים לשאתו. חפרו עד שהגיעו ליסודות אדם (עליו השלום)... וישמעאל החל להביא את האבנים, ואברהם – לבנות.

ג: אמר אבו ג'הם: לאחר סיימו לבנות, צִוּוּ אברהם לקרוא לאנשים לתפילה באמצעות העלייה לרגל, ואמר: ריבוני, מה יעביר קולי? אמר אללה ירומם ויתעלה: קרא להם לתפילה, וההודעה (מוטלת) עלי. עלה (אברהם) אל המקום, והמקום התרומם עמו עד שהיה ההר הגבוה ביותר. קרא (אברהם), הכניס את שתי אצבעותיו באוזניו וּתְפַנֵּה פניו מזרחה ומערבה באומרו: אנשים, אתם צְוִיתֶם לעלות לרגל אל הבית המובחר, ולכן ענו לריבונכם ירומם ויתעלה! השיבו לו אלה שתחת שבעת הימים וממזרח וממערב: "לפקודתך, אללה, לפקודתך" ("נעשה ונשמע").

ד: כאשר סיים אברהם את העלייה לרגל, הלך לביתו באלשאם, ונהג לעלות לרגל אל הבית כל שנה. שרה עלתה אליו לרגל, יצחק, יעקב, בני יעקב (אבות השבטים), הנביאים וכן הלאה, ו(גם) משה בן עמרן עלה אליו לרגל.

3 إبراهيم يزور ابنه إسماعيل

בקטע זה רואים את יחסי אברהם-ישמעאל. קטע זה מצוי גם בפרקי רבי אליעזר, כאשר מדברים על הקשר של אבותינו עם המדבר³.

ישמעאל חי במדבר, ואברהם בא לבקרו. זוהי הפגישה הראשונה והאחרונה בין אברהם לבין אשת ישמעאל הראשונה.

האישה הראשונה תיארה את אברהם בפני ישמעאל בתיאור שלילי: *جاء شيخ كذا وكذا (שורות 4-5)*. בביטוי *كذا وكذا* משתמשים כאשר התיאור הוא שלילי. לא רוצים לחזור על המילים השליליות או על דברי הגנאי, ולכן אומרים *كذا وكذا*. זהו ביטוי מזלזל.

האישה השנייה תיארה אותו בתיאור חיובי: *جاءنا شيخ حسن الهيئة (שורה 18)*. מסיפור זה משתמע, שכלותיו של אברהם – נשות ישמעאל – לא מכירות אותו. האישה השנייה היא אופטימית יותר.

3 ראה **ביטאון למורה לערבית מס' 23**, כתבות של שלמה אלון, מפמ"ר ערבית ועולם הערבים והאסלאם, עמ' 174-185, ושל עידית בר, עמ' 213-218.